

1

ACC. N:R M. 11062:1.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ANTAGONISMEN KÅRABÖKET-S.MÖRE INOM VISSEFJÄRDA M.M.

Fria uppl!

Den delen av Vissefjärda socken, där jag är född och fortfarande är bosatt, kallas än i dag, dock mera sällan, för Kåraböket. Det är västra delen av socknen, alltså hela den del av densamma, som ligger väster om Lyckebyån, socknens stora pulsåder. Kåraböket har sitt namn av Korunga eller Konga, nämligen härad, ty västra delen av Vissefjärda hörde ända till år 1889 till Konga härad och Kronobergs län. Böket kommer av bok, då där förr i tiden sannolikt varit ovanligt rikt på bokskogar vid sjön Törn samt på andra ställen också inom området. I administrativt hänseende var alltså Kåraböket hörande till Kronobergs län, alltså en del av det gamla Västernorrland, men i kyrkligt hörande till Vissefjärda pastorat, likaså Vissefjärda socken. En dylik uppdelning hörde om icke till ovanligheterna så dock till sällsyntheterna i denna del av Småland. Jag vet ingen sådan "skate", som den kallades. Det var en oformlighet, som slutligen togs bort, och sedan 1889, alltså för jämnt 60 år sedan, kom vi i Kåraböket att tillhöra Södra Möre härad samt Kalmar län.

ACC. N:R M.11062:2.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Nu är förhållandet det och har alltid varit, att kyrkan i vår församling kommit att bli belägen väster om Lyckebyån (Kyrksjön) och alltså inom Kåraböket, likaså kyrkoherdebostället vid kyrkan samt komministersbostället i Skeppebo. De sockenbor, som bodde öster om nämnda å tillhörde då som nu S. Möre härad. Dessa sockenbor fick således var gång de besökte kyrkan för predikan, begravningar eller andra kyrkliga förrättningar bekväma sig att gå in i Kåraböket, vilket de var mindre angenämt trakterade av. Skolan samt stämmolokalen låg också i Kåraböket, allt till förargelse för "Söra Möa" och invånarna i den häradsdelen. Folket i östra delen var lite bättre situerade, hade större gårdar och dito herrgårdar, t. ex. av de senare Flädingstorp, Kyrkeby, Udden. Kåraböket hade visserligen även stora gårdar, såsom militärboställena Storegården, Törestorp, Sidlandsmåla samt herrgården Hofgård med Linnefors järnbruk. Östra delen, Söra-Möa, hade även bättre gårdar med jämnare och slätare åkrar, varför bönderna där ansåg sig lite förmer än bönderna i Kåraböket.

Det var före 1889 alltså en viss antagonism mellan "skaten" och östra sockendelen, vilket många gånger tog sig uttryck på stämmorna, särskilt genom att sällan invälja personer från Kåraböket på förtroende-

ACC. N:R M. 11062:3.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

poster i församling och socken. Till kyrkvårdar valde man helst åboar i S.möre-delen.likaså nämndemän. Ty på stämmorna hade Kårabökets dannemän mindre att säga till om än de andra, när fyrktalet gällde. Samma förhållande gjorde sig gällande även efter 1889, så länge kyrkarna röstade, ty då vägde västra delen lätt med sina smågårdar. Lite bättre blev det då man fick den 40-gradiga skalan, men östra socknen röstade dock över oss från Kåraböket. Detta gjorde, att de röstägande i denna sockendel blev trötta på stämmodeltagandet samt hellre stannade hemma från stämmorna. Jag minns att min far hade 39 fyrkar för sitt 3/8 hemman i Fåglasjö, en ättingsbonde i samma by 13 fyrkar. Även om vi var många att rösta i Kåraböket, förslog det dock ej mot innehavarna av herrgårdarna plus östdelens bönder, vilka alla ville visa sin makt mot kåraböksboarna. Ledan mot stämmorna här var länge allmän och djup, och sällan var det någon härifrån som besökte dem. Min far var aldrig på stämma det jag minnes, och förhållandet var likartat i övriga byar. Kom de, så blev de sedda över axeln samt fick sina förslag bortvoterade. Och under sådana förhållanden förtänker man dem icke, att de strejkade.

Även i nuvarande tid vill man då och då behandla kåraböksborna på

ACC. N:R M. 11062:4FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

samma nonchalanta sätt om än icke så ohöligt som förr. En SLU-are från Kåraböket, som mycket arbetat tillsammans med kamrater i östra socknen tyckte, att ungdomarna här i denna ort blev åthutade och visade på plats av föreningsmedlemmarna från "östzonen", vilket han var mycket förbitterad över. Saken fick sitt efterspel: böndernas ungdomar i Kåraböket bildade Västra SLU-avdelningen, och senare blev det en avd. här också av Bondeförbundet. Allt talat för att den gamla antagonismen sitter kvar och översitteriet likaså från Söra-Möaboarnas sida!

Jag kan i anslutning till ovanstående omtala, att giftermål mellan kontrahenter från de bägge sockendelarna sällan eller aldrig förekommit samt att det är mycket sällsynt att personer från S. Möre-delen blir innehavare av hemman här i Kåraböket. Endast ett fall av senare slaget i Pellamåla skolrote kan jag notera, och då är både bonden och hans hustru från en by på andra sidan (den östra) om Lyckebyån, medan inget gift par förekommer i roten, där ena parten kommit från östra sockendelen. I stället har man skaffat sina giften här från angränsande delar av Sillhövda och Eringsboda socknar i Bleking samt från Långasjö i Kronobergs län. Hellre en "utlänning" än någon från Söra-Möa har man tydligen tänkt!

ACC. N:R M. 11062:5FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Däremot är inflyttningen vid giftermål från Långasjö och närliggande blekingssocknar stark: i t.ex. Bläsemåla by är det fyra hemman, och på tre av dem är såväl man som hustru inflyttade från Långasjö medan på det fjärde mannen är från Långasjö och hustrun från Algutsboda. I Pella-måla, där nedskrivaren av denna uppteckning bor, finns fem åboar, och av dem är en ogift, tre har sitt gifte från Blekinge, och på den femte är bägge makarna inflyttade från nämnda landskap. Man kan sålunda säga, att man i Kåraböket ratat sockenborna inom östra Vissefjärda vid giljande samt gått utom läns- och sockengränserna i stället.

Kårabökets manliga befolkning var i gamla tider känd som mycket goda slagskämpar, de var starka och orädda samt hade "geni", d.v.s. mod att se blod flyta. Säkerligen hade det vilda och obändiga i lynnet gått i arv från fäderna, som i denna trakt "levde farligt" på gränsen mot Danmark. Kanske hade inblandningen av blekingeblod, herulblod, givit gränsfolket i Kåraböket deras hetsiga lynne och lust att slåss på marknader, auktioner och lekstugor. Faktum är att då det kom till kalabalik var de från Kårabökets västra delar oftast de överlägsna och dominerande. En del av inbyggarna hade ytterligare förkovrat sig i manhaftighet under

ACC. N:R M. 11062:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

några års bortavaro i t.ex. Amerika eller på järnvägsbyggen överallt i detta land(Sverige),som arbetare eller drängar i Danmark,Tyskland,Skåne osv. I Söra-Möa for ungdomen inte så ofta ut och tog tjänst,ty där var hemmanen större och kunde bättre ge arbete åt familjens medlemmar.

Då det var auktioner inom denna orten förr i världen,för 50,60,70 år sedan,gick det mycket oroligt till fram på e.m. och kvällen.Alla manfolk hade lommaflaskor med brännvin med sig,och när så brännvin bjöds allmänt i själva auktionsgården,blev det hög stämning snart.Och då var det inte långt till bråk.I min hemby,Fåglasjö,hölls för c:a 70 år sedan efter en gårdsförsäljning auktion,och då blev det ett väldigt slagsmål fram på dagen,enligt vad jag hört berättas av äldre fåglasjöbor.På den auktionen var också några deltagare från Söra-Möa.Den gamla antagonismen mellan denna sockendel och Kåraböket blossade då upp i full låga,och kåraböksborna gav ut mycket stryk både till de hatade från östra sockendelen samt till andra utsocknes.En från Kåraböket säges ha fått tag i ett par oxskaklar,och med dessa mejade han ner sina motståndare som säd för lien.Om en kort stund hade alla främlingar måst taga till flykten,varefter de kvarvarande ställde till lekstuga och roade sig.

ACC. N:R M. 11062:7FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

När 1900-talet nyss hade ingått, jag är nästan säker på att det var 1903, var det auktion i Prämboda, Långasjö, strax intill min hemby Fågla-sjö. Jag var då 15 år samt var också med och såg och hörde på auktions-livet. Allt gick sin vanliga gång: en massa människor hade kommit från Långasjö och från Kåraböket samt också ifrån andra närliggande orter. Då allt var bortsålt skulle ungdomarna ha dans i den tomma stugan enligt gammal sedvänja. Auktionen var slut rätt tidigt, och inte ens de äldre hade hunnit ge sig i väg, förrän det blev gruff mellan ynglingar från Långasjö och Kåraböket. Nästan alla manspersoner var berusade mer eller mindre, och det började "tippas" lite var bland mängden, d.v.s. ynglingarna satte krokben för varandra. Och det dröjde inte länge förrän slagsmålet var allmänt. De gamla nönderna från ömse läger höll givetvis med ungdomarna från sitt håll, och de indrogs sakta men säkert i kraftmätningen. Så började stenar susa i luften, men då tog jag och ett par andra småpojkar vår Mats ur skolan samt retirerade till ladugården, där vi såg slagsmålet från en liten glugg. Det blev snart ett intensivt stenregn, och de från Långasjö socken blev tvungna att dra sig baklänges, mot norr och hemmet. Farten drevs upp, och de kom snart att vara på full flykt om

ACC. N:R M. 11062:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

varandra samt blev förföljda en halv mil från auktionsgården. När jag senare gick till mitt hem såg jag flera bondgubbar, som varit med aktivt ligga vid en bäck och tvätta av sig blodet, innan de gick hem till karing och barnen. Det var likt nästan krig, ty inte bara sten brukades ~~att~~ som vapen, enstaka skott från revolverar hördes knalla. Dess bättre blev det inga dödsoffer, men ett par gamla bönder fick minnen för livet, ty en fick en sten bakom örat samt miste det mesta av hörseln, en annan erhöll en "kyss" av en sten så att alla tänderna slogs ut. Ja, så kunde det gå till på en auktion i Småland för mindre än 50 år sedan! Det var dock den sista auktionen i vår bygd, där det varit så hett och krigiskt, sedan dess har det gått lugnt och städat till vid sådana och alla andra sammankomster. Åtminstone i stort sett. Där ungdomar träffas och där brännvinet har flödat, där blir det också nu otrevligt, slagsmål och bråk av olika slag.

Under min skoltid i Växjö hade vi en modersmålslärare, som var mycket intresserad av att samla folkminnen, och jag minns att jag skrev en uppsats för honom om nämnda auktion. Den måtte ha fallit vår adjunkt i smaken, ty uppsatsen blev opläst inför klassen.

ACC. N:R M. 11062:9.FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Emellertid rådde frid och sämja mellan långasjöbor och kåraböksbor under tiden fram till 1889, men därefter blev Långasjö utsocknes riktigt och då smälldes det då ungdomarna från de bägge områdena träffades på dansstugor m.fl. ställen. Men de stridbara pojkarna i Kåraböket slogs också med blekingarna, när tillfällen gavs, och de var rätt ofta förekommande, ty för 60 år sedan och även långt därefter körde man härifrån en eller två gånger var vecka till "stan", Karlskrona, med produkter, och då blev det ibland uppträden mellan smålänningar och blekingar, och stryk togs och stryk gavs.

Hur det kunde gå då Vissefjärda östra sockendel ville vara kitslig mot kåraböksborna kan berättas om. Det gällde att skaffa ny orgel till kyrkan. Utan att ha formellt uppdrag av stämman inköpte Mattis Petersson i Fornamåla Kalmar domkyrkas gamla orgel, vilken även blev inmonterad i kyrkan och ännu befinner sig där. Men sen gällde det betalningen. Sörämöborna ville inte gå med på att betala orgeln, vilken då att börja med fick betalas av nämnde bonde i Fornamåla. Det var under många år ett väldigt krångel om den frågan, men slutligen erhöll orgelköparna det mesta av köpeskillingen av församlingen, fast det satt hårt åt.

ACC. N:R M.11062: 1aFOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Mattis blev inte tillfredsställd med resultatet. När i samband med orgelinsättningen nya dörrar till kyrkan insattes, passade han på att ta de gamla som en liten ersättning för sin förlust. Dessa insatte han sedan i vedboden i Fornamåla, två präktiga dubbeldörrar, som var så gamla som sedan kyrkans ombyggnad för nu 175 år sedan! Vem månntro i Småland har en vedbod, som kan ståta med så förnämliga dörrar?

Folket här i denna skolrätten har närmare eller dock inte längre till Långasjö kyrka än till Vissefjärda, och under tiden fram till 1889 gick man mycket allmänt den den förstnämnda kyrkan i st.f. till sin egen, Vissefjärda, och detta inte bara på de s.k. gångedagarna utan när som helst. Detta har de hållit på med i många år sedan också, men nu är det väl sällan det förekommer. Ja, för resten går man inte till Vissefjärda kyrka heller för den delen, möjligen en och annan extra högtid, såsom jul, påsk och pingst. Efter radions införande i hemmen sitter de som har långt till kyrkan vid sin apparat, och då slipper de att ge sig ut och fara 1 à 1½ mil för att vara med om en gudstjänst.

Just nu är frågan om sammanslagning av småkommuner till större enheter aktuell, och bland dessa har Långasjö lilla socken kommit med.

ACC. N:R M.11062: //FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Det gäller sammanslagning mellan Långasjö och Ljuder eller Älmeboda. Långasjöborna är inte hågade för någon av dessa, de vill helst vara som förut, sina egna. Kyrkoherde Jan Redin samt andra av socknens "pampar" har skrivit inlaga på inlaga samt även gjort uppvaktning för höga vederbörande i Stockholm. Än är emellertid saken inte avgjord. Att Långasjö med sina 1400 inv. inte kan, enligt lag, få vara kvar som egen kommun, är ganska troligt. Nu kommer jag i detta sammanhang tillbaka till Kåraböket i alla fall: kyrkoherde Redin vet att här i vår skolrote är många f.d. långasjöbor bosatta samt att man kanske här ännu inte glömt när Kåraböket hörde till Konga härad, Kronobergs län. I en recension av en skrift till minne av Vissefjärda kyrkas 175-årsjubileum skrev han den 1 mars i Smålandsposten bl.a. som slutkläm: "Till sist skulle jag vilja kräva tillbaka något från Vissefjärda, nämligen Kåraböket! Vi behövde det nu, när angränsande stormakter i väster och nordväst hota att ta Långasjö i sitt beskydd - efter kända förebilder."

Med stormakter menar han Ljuder och Älmeboda. Kan inte kyrkoherde Redin starta en "folkomröstning" i Kåraböket för att utröna intresset för en dylik anslutning? En sådan annexion skulle te sig vida naturligare än sammanslagningen med Ljuder eller Älmeboda.-